

Bjerg - Posten

1988

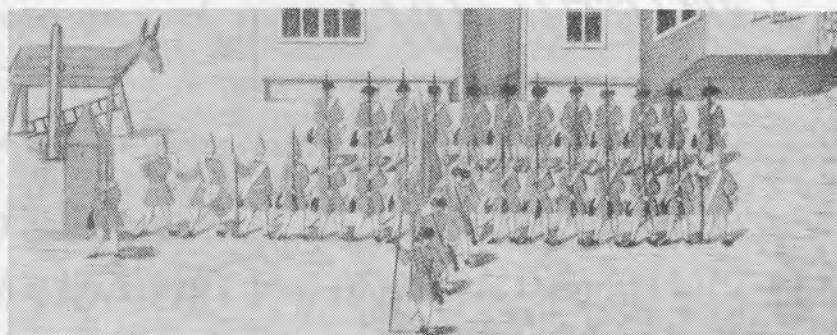
Medlemsblad.

Nr. 12

Indhold:

Fra Restrup i stavnsbåndets tid.	Side 2 - 14
Min barndom og skoletid.	" 15 - 18
Fra Nørholm i gamle dage.	" 18
Barndomsminder fra Sønderholm.	" 18 - 21
Boldspil og gymnastik i Restrup 1918 - 20.	" 22 - 23
Året som gik og meddelelser.	" 24

Lokalhistorisk Forening i
Frejlev - Nørholm - Sønderholm Sognæ

INSTRUKTION FOR GODSFORVALTEREN PÅ RESTRUP 1776.

Efter enkegrevinde LEVETZAUS død i 1775 arvede Iver Rosenkrantz fra "Rosenholm" Stamhuset "Restrup" og antog navnet Levetzau og det til denne slægt hørende våben.

Han var i 1768 blevet sekretær i Danske Kancelli med henblik på en embedsmandskarriere. I 1774 blev han udnævnt til Kammerherre, 1776 dommer ved Højesteret, 1783 Hvid Ridder (Storkors af Dannebrog) og samme år Direktør i Det Forenede Handelskompagni. Han døde i 1787 uden at have efterladt sig livsarvinger.

I 1779 var han i Christiansborg slotskirke blevet gift med den 17 åriges Juliane Sophie Comtesse Wedel, der allerede 3 år efter den 5 april 1782 døde i København og blev begravet fra Holmens kirke.

Han blev gift igen i 1786 med den 16 åriges Sophie Margrethe Birgitte Moltke, som døde i 1791. 1). Iver Rosenkranz Levetzau og hans første hustrus lig er balsamerede og henligger velbevarede i Rosenkranz'ernes restaurerede gravkapel under Hornslet kirke på Djursland. 2).

Man forstår derfor, at Iver Rosenkranz Levetzau har været hjemmehørende i hovedstaden og har boet i Det Levetzauske Palæ på Amalienborg, (der hvor Chr.X residerede, og som nu istandsættes til bolig for Kronprins Frederik). Det hørte til Stamhuset og kaldtes her for "Hotellet", det var ledigt efter Enkegrevindens død.

Kammerherren som han kaldtes af godsets beboere, har således ikke ved sin egen nærværelse kunnet administrere det store gods, men har lige som mange andre jorddrotter, der var beskæftiget med rigets administration, haft en forvalter til at varetage sine interesser og pligter for Stamhuset.

I 1776 antages en ny godsforvalter. En vægtig håndskreven aftale findes i godsarkivet - en arbejdsbeskrivelse ville vi kalde den i nutidig sprog. Denne "Forvalterinstrux" har jeg fundet særlig interessant, fordi man heri kan læse om, hvordan lokaladministrationen skulle foregå før sogneforstanderskabet og senere sognerådene opstod. 3)

De første poster i instruksen gengives her uændret efter skriverens opfattelse af det danske sprog. Kyndige og seminarisk uddannede lævere mener ikke, at der på den tid var egentlige retskrivningsregler.

*Instruction
forvalter*

1. Iver Rosenkrantz Levetzau, born 15. Januar,
i Roskilde, Restrup, Tostedlund, Alledoh, Aastrup,
Overklib, Gerns, Horngelige, Nørre Skov, Cammerell,
Jern, og Alesfor, i Hjelte, Heden. Dar and
Haugt S. Christian, Sorrensen, Fisal, non for,
og mellem over Restrup, og underliggende Gods,
og gennemfor de døde og nede Forvalter de ejer,
med hensyn da sig døde og døde forlodens.

J. B. B.

Ligesom Oprettet er et elig. Rig. At rette sig med,

1.ste POST

Lige som Forvalteren er pligtig at rætte sig efter HANDS KONGELIGE MAIESTÄTS Lov og Forordninger, så bør han også Oplyse, Veilede og Aldvorligen tilholde Underhavende Betientere og Bønder, at disse på det næeste kand Ligeledes Opfylde HANDS KONGELIGE MAIESTÄTS Lov og Forordninger. Især skal Forvalteren ved alle Leiligheder Erindre Almuen om de Poster hvor HANDS KONGELIGE MAIESTÄTS Lov, Forordninger og Andordninger foreskriver samme SPECIELLE Pligter. I denne henseende maa Forvalteren nøie Iagttage:

1. SØNDAGE og HELLIGE-DAGE bliver af Almuen tilbørligen Helligholdt, ingen af Modvillighed bliver fra Guds tieneste i Kirken. At Ungdommen efter Deres pligt indfinder sig til Undervisning i Deres Christendom. At Helligdagene ej Vanhelliges med Spil og Leeg, Drukkenskab, Unødvendig Arbejde, eller anden slags Laster.
2. At de Kongelige Forordninger om Skole-Væsenet nøie Iagttages, saa at Ungdommen betids bliver holdet til Skolen, saa at ethvert Barn fra 5. til 9. Aar bestandig Vinter og Sommer maa søge Skolen, til hvilken ende Bønderne maa bringes til saadan Enighed at Børnene i de fra Skolen Liggende Byer Beqvemmelig kan bringes til og føres fra Skolen, deels ved de store Børns Veiledning, deels ved Vogne, naar Nødvendigheden det udfordrer.

Naar Børnene have lagt en god Grundvold, maa de fra 9. Aar holdes flittig i Skolen, og i det mindste 3. Dage om Ugen fra Rug Sæden er lagt og indtil Foraars Pløiningen tager sin Begyndelse.

Dersom der imod al Formodning skulle findes paa Godset nogle store Voxne Mennisker, som formedelst Vankundighed icke kan komme til CONFIRMATION, da maa Forvalteren sørge for Deres Undervisning paa saadan maade, at saadan Voxen Menneske skal Urgentlig søge Skolen i 3. dage om Ugen fra MORTENSDAG den 11.te November til næste 25.te Martij, og da andre 3. dage om Ugen skal et saadant Menniske tiene en Bonde uden anden Løn end Bestandig at nyde Føden den ganske Uge igennem.

Til at faa saadant i Værksat, skal Forvalteren Aarlig i October Maaned anmode Vedkommende Præster, at de een dag i seneste først i Novbr. Maaned vil møde i Skolen for at aftale med Almuen som skal befales at møde i Skolen, hvorledes Ungdommen næste Vinter skal møde i Skolen enhver for sig til Undervisning, hvorover forfattes et Skriftlig MANDTAL som underskrives af Præsten og Forvalteren, samt derefter Bevares Degnen eller Skolemesteren for strax at tage sin Begyndelse.

Naar Ungdommen da icke møder efter denne Vedtægt eller Anordning, da bør Degnen eller Skole-Mæsteren på en Seddel Skriftlig melde det for Forvalteren til hvem nærmeste Bonde-Foged i mangel af hvis Leilighed denne NOTICE skal frembringes, og af hvem al Uorden paa bedste maade skal Hæmmes, ligesom Præsterne maa anmodes at EXEQVERE den Kongel. Befaling paa Forældre og Huusbonder der modvillig enten holder Deres Børn og Tyende fra, eller icke efter Deres pligt driver dem i Skolen med at holde dem fra Alterets SACRAMENTE.

Naar Forvalteren kommer i Erfaring om, at Degnen eller Skolemesteren ikke med fliid og Goed Maner underviser Ungdommen, maa han med Forsigtighed og Venlighed advare Præsten derom. Dersom det icke hjælper skal det meldes næste Post for mig, da Skolevæsenet hvorved Ungdommen bør dannes baade til Christne i Menigheden og nyttige Mennisker iblandt,

3. Det Fattiges Væsen bør Forvalteren lade sig være Angelegen, saa at samme bliver Foranstaltet paa bedste maade efter De Kongelige Anordninger, saa at han her i bør gaa De Kongelige Anordnede INSPECTEURER til haande saavidt det Gods hvorover han er sat angaar.

Forvalteren skal tilholde Bønderne i rette tider at give de Fattige det, som DE efter Billighed bør give, og hvorfor de er ansatte.

Han skal fraraade Almuen fra den Utiidige Barmhjertighed at underholde omløbende Betlere, der gør intet uden det Onde.

De Bønder som ej herudi vil lyde Formaning bør straffes. Saa bør ogsaa Godsets Huusmænd og Inderster, som enten selv omløbe at Betle, eller lade Deres Børn omløbe med Betlestaven afstraffes.

Hvad Indretning der enten er skeet eller aarlig maatte ske til de Fattiges Underholdning paa Godset, derom maa Forvalteren til hver Aars MICHELS-Dag indsende mig en udførlig NOTICE samt SPECIFICATION paa deres Navne som nyder nogen slags Almisse, samt hvad og hvorfra.

4. At den Krohold og Brændevins Brænden der Utilladelig er, bliver hæmmet, maa Forvalteren være Bekymret for, og nøie see der hen, at De Kongelige Allernaadigste Forordninger i dette tilfælde bliver efterlevet. Skulle nogen Fremmed Paagrænsende Bonde til mine Bønders fordærvelse holde Krohold, da maa Forvalteren i Venlighed melde saadant for vedkommende Herskab eller Forvalter, og bliver saadant Frugtløs, maa det mig strax meldes: At mod ham kan blive anlagt Sag, og Forvalteren imidlertiid at indsamle hvad Bevis mod ham kan haves.

Dersom nogen Bøder Forfalder efter disse Kongelige Forordninger, da skal Forvalteren strax indberætte mig saadant, og ellers ved sit Aarlige Regnskab fremlægge Behørige ATTESTER om nogle saadanne Bøder mig til Indtægt ere faldne eller ej.

Forvalteren tillige med tvende Medhavende Fornuftige Bønder-Mænd skal Aarlig nøie efterse alle Skorsteene eller Ildstæder som ere paa Gods-et, for at erfare om samme Bonde ere i forsvarlig stand og Ved-Børlig-en RENOVERET hvorved alle Forefindende Feil, uden al henstand maae Forandres, og de skyldige straffes.

2.den POST.

Forvalteren skal for Hovedgaarden, Kirkerne, Præstegaarde og Degneboliger samt Godsets Betienter og Bønder haanhæve og forsvare med alle siine og Deres Herligheder, Eiendomme og Rettigheder, indtil af mig kan Beskikkes nogen deri Kyndige som ved hielp af Forvalterens givende Oplysning dennem kan forklare. Dog maa Forvalteren ingen PROCES mod nogen eller for nogen Begynde, førend han omstændelig har indberettet mig Aarsagen til saadan PROCES samt hans tanker om Sagen, og han til saadan PROCES at føre har erholdt min SPECIELLE ORDRE.

Dersom Forvalteren paa mine Vegne, eller Godsets Bønder af nogen bliver Stævnet, da skal Forvalteren paa mine Vegne eller Godsets Bønders Ligeledes strax Underrette mig om Sagen og tillige indsende hans tankér derom samt Sagen see Forhålet ved Retten indtil han derom faar min ORDRE.

Al fliid maa anvendes, at mine Bønder ej indbyrdes kommer i PROCES, og maa ingen Proces imellem dem indbyrdes begynde uden mit Forevidende, da ieg, naar PROCES icke er at undgaa, skal give ORDRE, om ieg vil føre Nogens af deres Sag, da hvilken Bondes.

Forvalteren skal ellers søge alle Sager saavidt det er muligt, i Mindelighed bilagt, dog maa intet Forlig i Sagen (Skiældsord og smaa Slagsmaals Sager undtagen) enten med andre, eller imellem Bønder uden mit Forevidende indgaaes.

Ingen Aftaler, Vedtægter eller anden Forening, være sig over Indhengninger eller andre Ting maa ske med nogen PROPRIETAIR, hans Forvalter eller Bønder, uden mit Vidende og Villie.

Al utilladelig Tobaks Røgen maa ogsaa af yderste Kræfter forhindres og straffes, saavel paa Gaarden som Godset.

3.die POST.

Angaaende Kongelige Skatter og Contributioner over Matrikulskatten, samt Rytter, Oxen og Fleske-Skatten, der efter den Kgl. Forordning af 29 Nov. 1746 er en Aarlig staaende Skat, have Forvalteren at forfatte en REPARTITION, hvori for enhver Bonde og Hartkorns Brugers SPE-

CIALITER skal være anført, hvad enhver skal svare i Juli, October, Januar og April Quartaler, saadan REPARTITATION indsendes aarlig sidst i Juni Maaned til min APPROBATION som derefter bliver et Bilag ved det aarlige Regnskab.

Som denne Skat forfalder til Betaling hver 21 Juli, 21 October, 21 Januar og 21 April, saa har Forvalteren at sende Lægs Sedler til hver Bonde-Foged først i bemeldte Maaneder, hvori skal være anført hver Bondes Skat med Advarsel at saadan Skat forfalder Dagen PROMPTE vorde betalt.

CONSUMPTIONS, FAMILIE og FOLKE-Skatten indkræves efter Den Kgl. Allernaadigste Forordning af 24 Dec. 1760, og forfatter Forvalteren derover aarlig 2 Gange MANDTALLER i Juni og December Maaneder. Disse Mandtaller forfattes sognavis, med en RUBRIQUE hvori Pengene som skal betales udføres. Om disse Mandtallers Rigtighed begåres vedkommende Sogne Præsters ATTESTER og derefter indsendes samme til min APPROBATION, og ved hver af disse Quartaler, indføres i hver Huus-Faders Bog, hvormeget der for hans Folk og Inderster er at betale samt deri Qvitteres.

Saasnart den aarlige Korn-skat aarlig er paabuden, haver Forvalteren strax at at forfatte en SPECIEL Liste over det enhver Bonde og Hartkorns Bruger herefter skal svare, og strax udstede til hver Bonde-Foged Lægs Sedler paa det, enhver Bonde i hans Fogederi skal yde, og dette Skatte-korn derefter indføres i hver Bondes Bog, og ved LEVERANCEN afskrives, og denne Skat in NATURA til de befalede Tider rigtig skal ydes paa sit Sted. Det er vel, om enhver Bonde endogsaa før Forordningens PUBLIKATION kan være betænkt paa denne LEVERANCE, som er en aarlig Skat.

Dette Skatte-Korn skal byviis, hos een Mand sammen-maales saaledes: At alle skal være ansvarlig for Sædens Bonitet og behørige Maal, imod at de have Magt til at CASSERE mellem dem selv de Varer som ej er forsvarlige.

Alle mine Bønder skal paa een de foreviste ansatte Dage fremkomme til det Kgl. MAGAZIN efter foregaaende Forvalterens Correspondance med de Kgl. Betiente, hvor Varene leveres skal, og skal da Forvalteren eller hans Fuldmægtig fremkomme til de Kgl. MAGAZINER, for at se denne LEVERANCE rigtig PRÆSTERES og for samme tage vedbørig QVITTERING. Saasnart REPARTITIONEN over denne Skat er giort, indsendes samme til min APPROBATION, hvorefter Forvalteren bør tilsvare at Bønderne ej yde mere end skee bør, ej tør bie, men uden ald ophold PRÆSTERE den paabudne LEVERANCE til de befalede Tider.

Naar man kan vente at der skal ske FOURAGE LEVERANCE, da bør Bønderne i Høe-høsten at have en vis QUANTITETS Høe saaledes henlagt, at de samme efter første Advarsel skal have i Beredskab til Leverance.

Saasnart FOURAGE LEVERANCEN er paabuden skal dermed i alle maader foreholdes som ved ovenmeldte Korn Udskrivning forklaret er, og det saaledes at Leverancen især af Høet sker uden Ophold, og paa een Tid af Godset i Forvalterens Overværelse.

Over alle EXTRAORDINAIRE Skatter som enten er eller vorder paabuden, skal Forvalteren forholde sig som ved de ORDINAIRE Skatter heri er anordnet. Over de smaa Skatter som Bønderne maa svare udi Broe-Penge, Doctor og Skole Penge samt deslige, maa Forvalteren ligeledes forfatte REPARTITATION og dermed omgaaes som med de ORDINAIRE Kgl. Skatter foreskrevet staar.

Naar Konge Rejser af Bønderne Åskes, da skal samme ske efter rigtig Omgang paa Godset, og skal Forvalteren derover holde en PROTOKOL, som ieg dertil vil lade indbinde. Derudi skal ved Dag og Datum forklares: Af hvem naar og hvor langt saadan Reise er giort. Forvalteren maa see at de bedste Bønder-Heste udtages til Forspands Heste, dog nogle af hver Bye, paa det at de Bønder der med Vogne skal giøre Fodringsskab, kan føre paa deres Vogne Foder til Forspands-Hestene. Ved Store Konge Reiser skal Forvalteren eller hans Fuldmægtig være paa Stifts-Stædet,

hvorfra Bøndernes Reiser for at gøre rigtig LEVERANCE og see Bønderne befordret paa bedste maade skee kan.

Naar Soldater for Godsets Lægde skal leveres, da haver Forvalteren mig saadant, saa betimeligt skee kan, at tilmelde: Med Forslag paa de Karle han dertil agter at bruge, alt saaledes at Forordningen om Land MILITIENS bedre Indretning dateret 14 Sept. 1774, strikte bliver efterlevet, og følgelig maa Forvalteren see derhen: At de til Gaards Fæstelse meest duelige formuende Bønder-Karle bliver ENROULLERET, paa det at der icke paa Godset for Eftertiden skal blive mangel paa Gaards Fæstere, siden ingen maa fæste Gaard uden de har været Soldat og passeret Mynstringen, naar de til Soldat er tienlig.

Af den aarlig RESERVE-ROULLE som over Godsets Unge Mandskab aarlig til SESSIONEN skal indgives, skal mig før Sessionens Holdelse en Gienpart tilsendes, og skal i den Gienpart mig sendes være en RUBRIQUE hvor skal forklares: Hvorlænge enhver Karl har haft Karls Løn, og om han agtes tienlig til Gaard eller Soldat, eller til begge dele. Til Slutning i denne mig tilsendte Gienpart skal forklares: Hvormange Karle og Drenge der siden forrige Aar af ROULLEN ere udgaaede, og af hvad Aarsag, samt hvormange Karle og Drenge dette Aar i RULLEN er indkomne.

Forvalteren maa være betækt paa at betale alle Kgl. Skatter PROMPTE til Forfalts Dagen. Til den ende skal han tilholde Bønderne at betale PROMPTE, og lægge de til Kgl. Skatters Afbetaling indkommende Penge i en Casse for sig selv, og deraf ej uttage Penge uden til de Kongelige Skatters Afbetaling.

Dersom Forvalteren seer at een eller anden Bonde formedelst indløbende Omstændigheder ej uden sin Skade i rette Tid kan betale sin Skat, da skal mig saadan Betids tilmeldes, paa det at ieg kan tillade at giøre Forskud. Dog maa saadant Forskud med Allerførste mig igen erlægges.

Bønderne maa flittig og ofte af Bønder-Fogederne advares Betids om deres Skatters Afbetaling, dersom det bliver frugtesløs, maa Forvalteren selv drage til Bønderne og baade med Alvorlighed og Trusler mane om Skatters Betaling. Dersom nogen Modvillighed befindes, maa saadant mig uopholdelig meldes.

For hver Bonde som ieg skal giøre Forskud, skal Forvalteren give gyldig Aarsag, hvorfor saadan Forskud maa skee, saa og meldes naar og paa hvilken maade Forskudet kan vorde erstattet.

4.de POST.

Anlangende Bøndernes OECONOMIE og Forvalterens opsigt hos samme. Forvalteren bør al fliid eftertanke og Bekymring anvende, at Bøndernes Tilstand kan forbedres, og desaarsage bør iagttagе efterskrevne ARTICLER.

1. Skal han lade sig være Angelegen af alle mulige Kræfter og med største Fliid, Windskibelighed og Agtsomhed at befordre Bøndernes opkomst, haandhæve beskytte, raadføre og forsvare dem imod al paakommende Uret og tale deres Sag til rette paa bedste maade, naar de af Enfoldighed have forseet sig. Saa det at Bønderne kan være overbevist om, at Forvalteren søger paa Tilbørlig maade for Deres bedste, og saaledes have til ham saadan Fortrolighed, at man med det gode kan formaa dem til Deres pligt og hos dem Udvirke Lyst og Mod til deres handel.

2. Det skal være Forvalteren Angelegen at omgaaes Bønderne med Kirkelighed og Sagtmadighed. Han skal være From mod de Gode, han skal forme og veilede de Enfoldige, han skal som en Christen straffe de Haardnackede, icke i vrede for at Hævne sig, men med Sagtmadighed for at Forbedre dem.

Dog maa Forvalteren afholde sig og sine andre Folk fra at Prygle og Slaa, men hellere i fornøden tilfælde at straffe Bønderne og Deres tienere med Træ-Hesten, Hullet, Spanske-Kappe for Mandfolkene og Fe-

delen for Fruentimmeret, alt efter Forseelsens og Sagens Befindende Omstændigheder.

Naar saadan Rævselse skal ske, som dog meget Sparsommelig og ej uden Høiestnødwendighed maae foretages, da skal det i en dertil indrettet Bog andtegnes hvem der er straffet, hvorfor og hvad Dag straffen er foretaget, paa det at ieg ved min Ankomst til Gaarden, og i andre fornøde tilfælde om alt saadant kan blive Orienteret.

3. Forvalteren have nøie at Paa-Agte at Bønderne betids begynder sin Pløining og Sæd, saa at Jorden bliver vel Dyrket og icke ilde Medhandlet, samt forsvarligen i rætte tiid Saaet. Høsten beqvemmelig foretaget og med fliid fuldført. Til hvilken ende han Underhaanden med de Fornuftigste Bønder og Ager-Dyrkere maae ved alle Leiligheder CONFERERE, naar den Beleiligste tiid i et hvert Aar forefalder til alt saadant at foretage og paadrive.

I Pløie og Sæde tiiden, maa Forvalteren dels selv, dels ved Underhavende Bønder-Fogeder, Bestandig INFORMERE sig, hvorvidt enhver Bonde i saadant Arbeide gør fremgang, og derom Ugentlig indsende mig en kort NOTICE. Naar al Sæden er Lagt forfatter Forvalteren en SPECIFICATION om Efter i aaret paa Rug-Sæden som skal paasees Lagt saa snart muligt være kan, og Een DITTO om Foraaret paa ald Vaar-Sæden der paa Godset ere Saaede.

Det maa vel Paa-Agtes at Bønderne hvercken mod andre saaer til halvt, eller overlader Deres Jord til andre at Besaae, sker det, da skal Baae den Bonde, som saadant tillader straffes, og den som saadant gjør miste Sæden og straffes efter Loven. Dog maa det være Godsets Huusmænd tilladt paa Sædvanlig Maade at Giødske 2. 3 og høiest 4. skæpper Sædeland af Bøndernes Udiorder, naar een eller anden Bonde saadant vil tillade. Men dersom vedkommende saadant tilladelse vil have, da skal han derom søge Forvalterens tilstaaelse, den Forvalteren maa give paa saadan Vilkaar, at det er saadan Jord, som Bønderne ej selv formaaer at Giødske, samt at Jorden bliver forsvarligen Giødsket, saa at Bonden deraf kan Høste nytte, naar han selv Jorden skal have igien i Brug. Saadanne Bevillinger skal indføres i en Bog med Forklaringer, hvem saadanne Bevillinger har faaet, paa det at derom kan haves al Efterretning, samt paasees at dermed paa Foreskreven maade omgaaes.

Uden saadan Bevilgning som gives den søgende skriftlig, er al saadan Sæd forbudt.

Forvalteren skal selv, og ved Underhavende Bønder-Fogeder, have nøie Opsigt, at enhver Bonde har al sit fornødne Sædekorn i Behold.

4. Forvalteren maa have god opsigt med Bønderne at de intet Høe sælge, men at saavel Høe som al Sæd der avles paa hver Bondes Jorder, Tiende undtagen, til hans Gaard bliver hjemført. Den eller de som Beviislichen Angive, at der fra Bondens Gaard, enten af Bonden selv eller andre er Bortført enten Høe eller Halm eller Sæd i halmen uden Herskabets foregaaende tilladelse, skal have det Bortførtes Værdie i DOUCEUR endogsaa om han har været hielpere.

5. Bønderne skal overtales til at lægge sig efter Deres Haugers forbedring, deels med at plante Frugt-Trær, deels med at saa og plante al slags Hauge-Væxt til Daglig Brug, samt efter Loven lægge Humle-Knuder.

Dersom en Bondekone skulle forsømme at saa Kaal-Frøe eller plante Kaal, da maa hun alvorlig sættes til rætte. Ja, det var vel icke for meget at saadan en Kone, der har aflagt et vis tegn paa U-Duelighed og efterladenhed, een a toe Tiimer maatte gaae med Fiedelen.

6. Bønderne maa plante Piile enten i Marcken, paa Grøfterne eller i og omkring Deres Hauger, for enhver Bonde maae efter Omstændighederne Ansættes ethvert aar et vis Antal Piile at sætte.

Den Bonde som har de Bæste Piile i Væxt i andet Aar skal have af mig en liden PRÆMIE, men den Bonde som forsømmer een saa høiestfornøden

Sag skal straffes.

7. Hvor Leilighed gives skal enhver Bonde tilholdes at opgrave de i hans Ager og Enge Befindtlige store Steene og sætte nogle Faune Steen Gierder. Og maae een, toe eller flere Bønder give sig udi Sælskab, paa det at dette Arbeide icke skal blive dem Forvoxen paa saadan maa-de at de efter Lodkastning sætter visse Faune Steen-Gierder, eet Aar for een Mand, et Andet aar for en Anden Mand udi Sælskabet og saa fremdeles. Saa mange Faune Steen- Gierder, som en Bonde har sat for den Anden, saa mange Faune Jord-Diige skal den anden Bonde der først har faaet Steen-Gierder med Andres hielp, Aarlig for den anden grave indtil denne INTERESSENT faar ligeledes ved Fælles hielp opsat et i-mod de Andre INTERESSENTER lige Antal Steen-Gierder.

8. Bønderne maa tilholdes at holde god ORDEN og Skick iblandt sig i Bønder Byerne. Til hvilken ende derfor enhver Bonde Bye skal giøres en skriftlig Vedtægt, der efter Loven skal gielde for Bys Vedtægt, paa det at Bønderne desto bedre kan viide at Veilede sig selv, hvor de af hverandre kan Åske, og hvad det er, der af dem samtlig skal holdes over, og Forvalteren Ligeledes viide om saadan høiestfornøden ORDEN, som skee bør i enhver Bonde-Bye holdes.

9. Bønderne skal holde al det vand fra deres Jorder og Enge, som kan giøre Sæden eller Høe Avlingen skade, heri bør Forvalteren baade Veilede Bønderne og give dem ASSISTANCE naar enten een eller anden Byes, eller et andet Godsес Bønder udi saadan betydelig Arbeide, vil gøre nogen hindringer.

10. Bønderne skal tilholdes i Rætte tider at rense Deres Gade-Kiær i Byerne, og Vandstæderne i Marckerne, at der ei skal være mangel paa Vand om Sommeren.

11. Bønderne maa tilholdes, at Vandet have fuld fald fra Deres Huuse og Gaarde, saa der altid kan være reent og tørt i Deres Gaarde og Huuse. Alle samtlige Bønder i een Bye maae beflitte sig paa at der i og til Byen ere PASSABLE Veje, saa at Creaturene icke skal elte sig frem for at faa Vand eller Føde. Alle Hove og Mølle Veje skal Aar efter Aar efter al muelighed forbedres, især mellem Vaar-Sæden og Høe-Høst og til andre tiider naar Leilighed kan gives. Enhver Bonde skal tildeles Aarlig et stycke Vej, som han skal sætte istand.

Bønderne skal visse dage Ansiges at giøre saadanne Vej Arbejder, og skal Skiøtten eller en anden Karl til saadan Arbeide være Overværende for at være Forvalteren ASSESTERLIG.

Forvalteren maa ogsaa om Foraaret advare Bønderne, at de forestaaende Sommer Bettiidelig REPARERE Deres huuse, og at intet Aar gaaes forbi, at Bønderne med Tag og Leer forbedrer Deres Huuse.

Naar Høe-Høsten indfalder skal Forvalteren efterse hvorvidt enhver Gaard eller Huusmand saadan sin pligt haver efterkommet og strax gi-e mig underretning om de Bønder som ved Deres Bygning har dette Aar forholdt sig bedst, saa og dem der har førsømmet saadan pligt.

12. Naar Høe er høstet bør Forvalteren optegne hvad enhver Bonde det Aar har høstet, hvor Forvalteren bærer tvivl, at Bonden noget Høe har forkommet, der maa Forvalteren Selv i Bondens Gaard eftersee det Høe indavlet er, inden huusene med anden Sæd fyldes, og saadan eftersyn icke kan haves Saadan Liste over Bondens Høe-Avling maa saasnart muligt mig indsendes.

13. Saasnart Korn-Høsten er forbi maa Forvalteren udbede sig Vedkom-mende Tiende-tagers ATTESTER om den Sæd enhver af mine Bønder dette Aar aulet haver, og det saa betids at Tælle-Bøgerne icke kan være Casserede. Derefter maa foranstaltes, at der hos een eller anden Bonde paa adskillige steder bliver gjort et Forsøg med at lade Tærskes Fem Kierge af hver slags Sæd, for derefter at kunde giøre Vis Gis-ning, hvad der af hver Trave-Sæd dette Aar kan Tærskes.

14. Hver Aars MICHELS-Dags tiider skal holdes hos mine Bønder en GENERAL-INQVISITION for at optegne enhver Bondes Omstændigheder efter

de trykte TABELLER, ieg Forvalteren dertil vil give. Først i SEPTEMBER Maaned skal Forvalteren melde mig, naar han holder for at denne INQVISITIONS-Forretning Beqvemmeligt kan foretages, paa det ieg enten Selv, eller ved En Fuldmægtig efter Godtbefindende kan være ved saadan Forretning. Og maa herved nøie Iagttage om Bonden i henseende til hans Omstændigheder enten har Forbedret sig, eller er blevet forringet og hvad Aarsag Bonden giver til sin forringelse. Forbedringen skal med egne Øine ansees og da OBSERVERES om der er Forbedring:

- a: Med Bondens Besætning.
- b: Med hans Bygninger.
- c: Ved hans Hauge.
- d: Ved hans Indhegning i Bye og Marck.
- e: Ved Creaturers tillæg og opælskning.
- f: Ved eet og andet som ellers kan falde i Øynene.

Naar denne Forretning er fuldført skal samme mig indsendes naar ieg det forlanger.

15. Naar en Bonde bliver saa Forarmet eller saa U-dygtig, at han icke sin Gaard kan forestaa, da maa Forvalteren betids melde mig sligt, paa det Eftermanden ej skal komme til at mangle Sæde-Korn og Sommerfoder, da ieg skal give Forvalteren de fornødne ORDREER.

Dersom en Bonde skulle faa i sinde U-formodentlig at ville RUINERE Gaard eller Besætning med enten at bortsælge, bortføre omtuske, da skal Forvaltetten strax ved tvende Mænd giøre Forbud, at en saadan Bonde intet maa forøde af Gaardens tilhørende, Beskrive alle Ting og Forbudet til Tinge Lovlig forfølge.

Ingen Bonde maa mod sin Villie sættes fra Gaard eller Huus, uden Dom over ham dertil forskaffes. Dog maa Forvalteren altid til saadan Erhvervelse først indhente min ORDRE, undtagen i ovennævnte Tilfælde, da tiden ej sligt tillader.

16. Naar en Bonde-Gaard enten ved Dødsfald eller ved anden Leilighed bliver Fæsteledig, da maa Forvalteren strax foreslaa en dygtig Karl, Gaarden igen kan Antage, og indsende mig de CONDITIONER, hvor efter den nye Fæster Gaarden kan og vil antage. Det er ellers Billedigt at Børnene frem for Andre skal have Ret til Forældrenes Gaarde, og det Barn Forældrenes Vel falder paa, skal naar intet Betydeligt paa et saadant Barn er at udsætte have Gaarden.

Uden at hvad Forbedring Faderen selv kan have gjort ved Gaarden, skal kunde forhøje Indfæstningen for hans Søn. Men et saadant Barn Bør da og at paatage sig hvad RESTANCE Faderen kan selv Virkelig have paa draget sig. Paa saadan maade Belønnes en flittig Bonde, og Børnene opmuntres til at hjælpe at CONSERVERE det, de selv kan viide at have gavn af. Dog naar en Faders RESTANCE er Betydelig, bør Børnene hellere miste Deres Fortrin til Gaard, end tillade at paatage sig den, siden de ellers vist kan ventes at komme i Armod. Det er altsaa fornødent at der gøres en virkelig riktig Fortegnelse, paa hvad tilstand enhver Gaard overleveres Fæsteren udi, og over hvad hielp han nem enten ved tiltrædelsen, eller siden efter til den gives.

Det bliver da i almindelighed en fast REGEL, at ingen nye Fæstere (smaa RESTANCER undtagen som Børnene efter foregaaende kan paatage sig) paalægges eller tillades at paatage sig gammel RESTANCE, mens derimod kan de, som af Liderlighed, Dovenskab eller Modvillighed forsidde Deres Gaarde og samle RESTANCE, vente efter at sligt mig forud er indberettet at blive paalagt RESTANTZ-Dage efter Frasættelsen.

17. Naar et Huus bliver ledigt, skal Forvalteren til sammes Beboelse foreslaa en ny Beboer og for ham indsende Fæste-CONDITIONER saasnit muligt. Men herved maa Forvalteren nøie Iagttage denne GENERALE hoved-REGEL: At ingen ung Karl eller Indsiddler, der er Beqvem til Gaard eller Soldat, maa foreslaaes til et Huus at fæste, saalænge der findes Haandværks-Mænd der vil have Huuse, og de Mænd som for U-skikkelighed ere komne fra Deres Gaard, maa ingenlunde til et Huus at

Fæste foreslaaes. Man maa altid see derhen, at Almuen maa at det er ingen Åre at tragte efter et Huus, og at det er det sidste en Bonde-Karl maa tænke paa, hvorfor Gaardmændene altid maa holdes saadan Haand over at Huusmændene icke skal Underkue eller udsue Dem.

18. Ingen Mands eller Qvindes Personer maa opholde sig paa mit Gods, med mindre de der ere fødte, eller der indbringer rigtig Pas og Skudsmaal. Hvad Inderster paa Godset angaar, da maa ingen af det slags opholde sig hos nogen Bonde, uden med min eller med min Forvalters Tilladelser, inden han nogen Indsidder antager til Huuse.

19. Det maa med al fliid paasees: At Tieneste Folck ere lydige mod Deres Husbonder og Madmødre, og flittig og troe i Deres tieneste. Ingen Bonde maa give sin Karl eller Dreng Sæd til Løn.

20. Naar nogen paa mit Gods ved Døden afgaar, da maa Forvalteren strax efter Dødsfaldet den Dødes Efterladenskaber REGISTRERE, og efter Loven holde et rigtig Skifte, der i de Forordnede Skifte-PROTO-KOLLER skal indføres. Efter de Døde hvis Efterladenskaber kan strække sig til Arv, der maa Forvalteren tage Skifte-SALLARIUM efter Lov-en, saa og Skriver-Penge naar Skifte-Brevene vorder beskrevne imod at han for sin Behandling selv er ansvarlig, betaler til JUSTITCE-Cassen det som Betales Bør, og for sin egen Regning fører de PROCESSER, der formedelst Skifternes Behandlings maade maatte Paakomme.

Efter den Døde hvis Efterladenskaber ei strækker sig til Arv, maa Forvalteren intet Skifte-SALLARIUM tage, men uden al Betaling saadan-ne Skifter forrette. Dersom Skifte-Brev skal Beskrives, da maa Forvalteren efter saadanne Fattige lade sig nøie for et Ark tæt fuldscreven Tolv Skilling, og deraf svare JUSTITS-Cassens Penge om saadant Skifte-Brev mod al Formodning skulle blive over Sex Arck. Skifte-Brevene i begge Tilfælde Bør saaledes være skrevne som Forvalterens eller Skriver-Karls sædvanlige Skrift. For saadanne Skrifters Lovlige Behandling skal Forvalteren i alle tilfælde være ansvarlig og stedse Bereed at giøre mig og andre Regnskab.

Ved det aarlige Regnskab skal fremlægges Een SPECIFICATION over alle de Skifter forrige Aar var holdt, og Skifte-PROTOKOLLEN skal altid være i forsvarlig Stand.

Naar nogen Dør paa mit Gods, maa saadant mig meldes med første el-ler høiest Anden Post-dag. Paa det at Forvalteren med alt foreskrevne kan have desto bedre opsigt saa at Bønderne intet af Foer eller Sæd, samt noget i andre maader skal Forøde, saa skal den paa Gaarden holdende Udrider, samt alle Bønder-Fogederne gaa ham i alt tilhaande.

Ligesom ieg til den Ende vil lade dem tillægge INSTRUX og Forholds ORDRE til saadan ASSISTANCE.

21. Skulle nogen smitsom Syge yttre sig, enten iblandt Godsets Beboere selv, eller og blandt et eller andet slags af Deres Creaturer, da maa Forvalteren strax saasnart mueligt søger at føie de bedste og mest tienlige Anstalter til at standse og hindre saadan Sygdoms Udbredelse.

5.te POST.

Om Bøndernes Hoverie.

Forvalteren maa have god opsigt med at den ene Bonde icke Bebyrdes med mere Hoveri og Reiser end den Anden.

Jorderne som Bønderne paa Hovedgaardens Marcker i Hoverie skal Dyrcke, Pløie og Saae, skal inddeles saaledes: At al muelig Lighed saavel i Veiens Længde, som Jordens Naturlige Besværlichkeit eller Lethed i-agttages, dog at enhver Bonde ei faar sin Lod paa flere Stæder i een og samme Mark end høiest nødvendigt er.

Hvad samme hoverie er Angaaende, da maa de mindste Folck til saadan Brug, tilsiiged mueligt være kan.

Reiserne skal ogsaa gøres af Bønderne efter rigtig omgang, og der-

over Bør holdes en Reise-PROTOKOL, som ieg vil lade indrette.

Saalænge Hovedgaarden er under Forpagtning, Maa Forvalteren nøie paa agte: At Forpagterens CONTRACT i alt paa alle Sider Vedbørligen vor-der Holdt og Efterlevet. Til den ende skal Forvalteren have nøie Copi af Forpagtnings CONTRACTEN paa Skriver-Stuen.

Dersom ieg skulle finde for godt at Beholde Hoved-Gaardens Avling, da Skal Forvalteren med En Ladefoged paa Gaarden Samme lade Bedrive efter den Anordning, som ieg i saa Fald agter nærmere at Giøre.

Forvalteren maa Foranstalte: At de som Hov-Arbejde skal Forrette kom-mer Betids til Deres Gierning, arbejder Troeligen, og at de, naar Ar-bejdet er Forrettet, begive sig uden al ophold hjem til Deres Huus-bonders Arbejde, og for Resten, saavel ved Gaarden under Hoveriet, som Andensteds opfører sig Skickelig, Sømmelig og Anstændig.

Forvalteren maa altiid være Betænkt paa, hvorledes Bøndernes hoverie kan Lættes og God ORDEN deri indrettes, da ieg paa min Siide om alt saadant vil være Betænkt, og i saa fald til Efterlevelse for Forvalteren, nærmere Regler i denne Høiestbetydelige Sag fore-skrive.

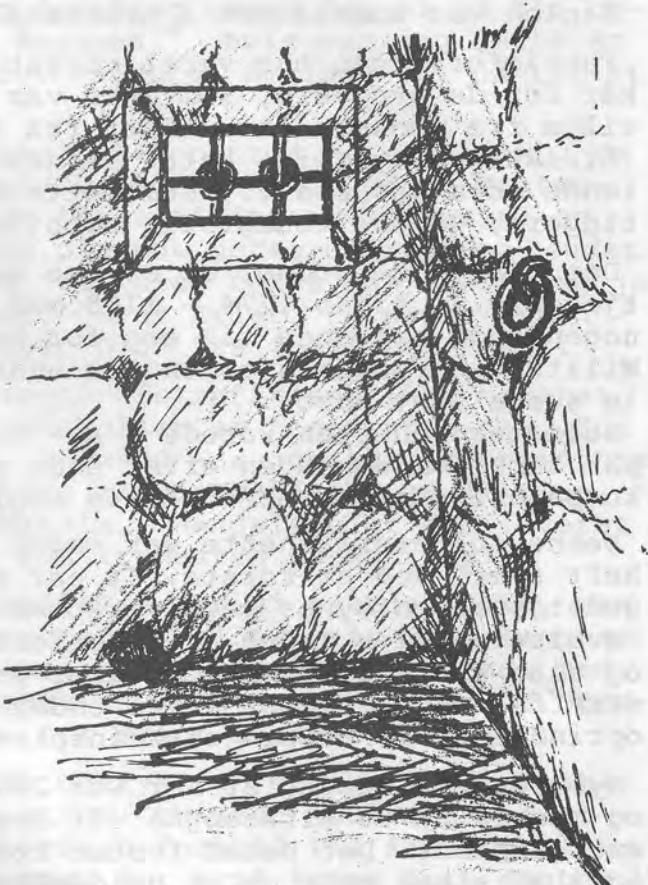

Forvalter-Instruxen fortstætter med lige saa udførlige forklaringer om skovdriften, svin til olden, jagt, gårdsel, tørveskær, reparatio-nar af bygninger såvel kirker, skoler, hoved og avlsgård som bønder-nes bygninger, opkrævning af skatter og afgifter, afregning med bøn-derne, regnskaber, correspondance med såvel myndigheder som I.R.L. selv, folkehold og forvalteren selv, men disse poster kan man læse om i arkivet, de vil fylde for meget her.

"Hullet" på Restrup, som Leo Langeland har tegnet efter hukommelsen, kunne endnu i 1950 ses i kælder-en i det syd-østre hjørne under nordfløjen.

Rummet, der havde en grund flade på ca. 3 x 3 alen, havde døråbning ind mod kælderrummet og blev da brugt til opbevaring af herregårdens gamle hånd-drevne brandsprøjte.

Hvor strengt har Instrux'en været overholdt? En Hoved og kassebog fra 1778 viser kun ganske få restancer og udlån af sædekorn. Men ellers mangler vigtige arkivalier til en vurdering, især savner jeg den private korrespondance imellem forvalteren og kammerherren og den protokol, som forvalteren var pligtig til at føre med foretagne affærdelser og begrundelse hvorfor, såvel til kammerherrens egen orientering som til redegørelse ved eventuelle klager til amtmanden.

Fæstebøndernes hovedarbejde, der var bondens betaling for at besidde en gård, må også være udnyttet at dømme efter de betydelige forbedringer, som skete på hovedgården og dens jorder i den tid Kammerherre Iver Rosenkranz Lewetzov besad stamhuset 1775 - 1787.

Men ellers må man prøve at foretage en sammenligning med, hvordan forholdene var andre steder, og dertil er især de nyere forskningsresultater, der er kommet frem i forbindelse med 200 året for stavnsbåndets ophævelse, interessante. Kilder til de efterfølgende betragtninger er tilføjet.

Forvalterens pligter i henseende til opsyn med kirke og skolesøgning synes at svigte i nogen grad. Det ses af en indberetning til biskopen i Viborg, hvorunder Himmerland hørte.

Sabbatsforordningen af 12/4 1735 betød kirketvang. Udeblivelse kostede i bøde 4 skilling første, 8 sk. anden og 16 sk. tredie gang - subsidiært 1 - 2 - 3 timer i gabestokken ved kirken.

Det kunne åbenbart ikke holde folk til kirken. Provst H.J.Milling i Øster Hornum indberettede - efter at have indhentet sine Herredsbrøders betænkninger, altså også fra præsterne Jens L.Hass i Sønderholm og S.F.Ursin i Nørholm, at "Søn og helligdagen skammelig vanæres overalt i herredet". Kirkegangen forsømmes for arbejde hjemme i bedriften med prangen, bjergning af avl, tørv og lyng, kørsel og "Barmhjertigheds-gerninger" (hjælp med hest og vogn til bjergning for husmænd og inderster). Bystævner kunne også bekvemt holdes en søndag formiddag.

At de unge ikke er der til katekisation og indførelse i Guds lære efter gudstjenesten beklages. (4.)

Skolen var udenadlære i kristendom - understøttet af ferle og ris. 5)

Fattigforsorgen har været yderst beskedent. Det har været barske vilkår for de svageste, som ikke var sikrede ved aftægt eller anden velvilje fra godsets side eller fra kirken eller var "på omgang".

Et ikke ubetydeligt antal mennesker var omvandrende - rakkere, flygtende uden pas o.s.v., som måtte klare sig som de bedst kunne - ved tiggeri, udføre foragtelig arbejde eller stjæle.

Det påhvilede godset at afgive de fornødne bønderkarle til soldater-tjeneste. I tiden 1774 - 1788 med 1 karl for hver 22 tønder hartkorn nogenlunde svarende til een for hver femte gård til Den Nationale Land Milits. Hovedgårdsjorden var undtaget, ligesom der heller ikke skulle svare skat heraf.

Soldatertjenesten varede i 6 - 12 år og bestod i militær exercits et par timer om søndagen efter endt gudstjeneste, hvortil kom 4 årlige kompagniøvelser samt en årlig regimentsøvelse.

Denne soldatertjeneste var meget forhadt, hvilket historikerne har haft svært ved at forstå. Et par timer om søndagen efter deltagelse i gudstjenesten synes ret overkommelig.

Øvelserne blev ledet af en underofficer, som brugte skældsord, hug og slag overfor tungnemme eller genstridige Karle. Forsømmelse blev straffet med gabestok eller endnu værre - en tur på træhesten, der oprindelig var et prøjsisk inspireret militært strafferedskab.

Nye studier viser, at der var 288 exercerpladser ved kirker i Danmark, og med ca. 1700 kirkesogne vil det sige, at 5 - 6 sogne havde fælles exercerplads. Det betød fodtur frem og tilbage - for nogle flere mil og i al slags vejr og ad de dårlige veje til to timers kirkegang og

Bondekarl og landsoldat var, som det ses på dette satiriske stik fra 1774, to sider af samme sag.
(-Den kække, ferme og flinke landsoldat-, Odense 1774, fra V. E. Clausen: Det folkelige træsnit i etblads tryk. 1650-1870).

lene at være fri for dette pressionsmiddel. Herefter skulle alle dem, som var indskrevne i lægdsrullen, møde frem ved en session hvor udvælgelse fandt sted.

Det har ikke været muligt at opspore ved hvilken kirke, landsoldaterne fra vore tre sogne skulle møde til eksercits. Kun at de den 31/5 1788 skal begive sig til Øster Hornum, hvor tredie afdeling (af ialt otte) skal samles ved middagstid for derefter samme dag at gå til regimentet: "Det Aalborgske Infanteri Regiment", hvis samling dette år sker på Hasseris Mark strax vesten for Aalborg. Øvelsen ser ud til at skulle være ca. tre uger. 8)

Med nogen forundring har jeg læst instruktionens 4.de post stk.2, om at fogeden skal behandle sine undergivne med kirkelighed og sagtmodighed. Det svarer slet ikke til min forestilling af herremand og ridefoged, der evig og altid pinte og plagede deres undergivne bønder.

En forestilling, som jeg må erkende, nok står ret svagt, idet jeg jo har den fra skønlitteratur af Blæker, Carit Etlar, Tyregod, Karen Blixen og fra stavnsbåndsfilmen "Kongen Bød" fra jubilæet i 1938.

Som nævnt er protokollen over foretagne afstraffelser ikke bevaret, og heller ikke i herredets justitsprotokoller er noget at hente. Kun i et enkelt folkeligt mundheld: "Alt østerud - sagde Kræn Krænsen, han red træhesten", er et svagt spor om brug af afstraffelse på Restrup.

Kränen Krænsen var fæstebonde i Sønderholm. Hændelsen er overleveret i familien således: "Min tipoldefar red træhesten på Restrup".

Et konkret bevis på foretaget afstraffelse har vi således ikke, men alene tilstedeværelsen af strafferemedierne ville i sig selv lægge en dæmper på opsætsige. Truselen om disse grove straffe forsvandt med forordningen af 8/6 1787, der erklærede anvendelsen af halsjern, træhest, fangehul, spanske kappe o.s.v. for evigt afskaffet. 9)

Bondedagbøger fra den tid giver ikke udtryk for et særligt modsætningsforhold. Fæstebonde i Nørre Tulstrup Christen Andersen har et udmærket - for ikke at sige et jævnbyrdigt forhold til sin foged. Men han var også en dygtig og begavet bonde, der også kunne føre dagbog. 10)

Jeg har en mistanke om, at forestillingen om den onde foged - næret

derefter een til to timers brutal eksercits på ugens eneste fridag - var en drøj pligt, som godset havde magt til at påtvinge en karl, som ikke ville fæste gården eller på anden måde kunne være genstridig, og som ikke ejede de 20 - 30 rigsdaler, som et fripas sædvanligvis kostede hos forvalteren. 6)

Et vers i en vise fra den tid lyder:
"Vil han Gaard ei tage an,
sige de: Du Bur-Compan,
skal til Krig udskrives;
en Musket Du drage maa,
Vagt og Mønstring vare paa,
deraf lidet trives". 7)

Efter forordningen 14/9 1774 kunne ingen karl fæste gården uden at have været soldat i mindst et år. Samtidig bestemtes at en soldat, som havde tjent i 12 år, og ikke ville fæste en gård skulle have soldatertiden forlænget med 6 år.

Med stavnsbåndets løsning ophørte også godsets ret til at udpege soldater, og det betød en stor lettelse for kar-

gensmiddel. Herefter skulle alle dem,

af de folkelige overleveringer - også har været udnyttet i de politiske kampe i forrige århundrede imod Estrups godsejerregering til advarsel om, hvordan det kunne gå, hvis man svigter i kampen mod "Højre".

Vel har fæstebønderne ved Restrup Gods følt deres husbond Iver Rosenkranz Levetzou som en streng herre. I hans tid på Restrup 1775 - 1787 skete der betydelige forbedringer såsom opførelse af jorddiger og grøfter omkring hovmarkerne, det nye haveanlæg med stendigerne omkring, ny vandmølle med dam og opstemning, teglværk og afvanding af hovedgårdens store enge og mosearealer - altsammen ved fæstebønders (deres karle) og husmænds hoveriarbejde og har været plagsom.

Folkelig overlevering beretter da også, at Kammerherren til straf ikke kan få ro i graven, og at han derfor "Går igen" som "Den grå mand".

Ja, han skulle endda have forsøgt at myrde Kongen med gift, som han retfærdigvis selv måtte indtage. En forfærdelig handling i den kongetro almues øjne. Kunne det lykkes almuen at få foretræde for Kongen med klage over urimelig behandling fra en godsejers side, var man så godt som sikker på medhold. Intet under, at almuen så op til Kongen, og hans portræt fandtes i mange hjem. I stuehuset ved en gård i Sønderholm findes indmuret et relief i gibs med kongens portræt fra den tid.

Arne Fistrup.

Akvarel af Rasmus Christiansen. Landbohistoriske billede. LIK.

Kilder:

- 1) Danmarks Adels Årbog 1910 side 408. 2) "Skalk" 1962 side 11-15 og Baronesse Rosenkranz, Rosenholm. 3) Landsarkivet for Nørrejylland G. 141, nr.21. 4) Jens Holmgård: "Bonden, Kirken og Skolen" 1986.
- 5) Anders Vestergård: "Nørholm skole i 1700 årene", Bjergposten 1984.
- 6) J.Holmgård: "Eksercitsen bag kirken efter gudstjenesten". Bol og By 1986, 1. 7) Wegener: "Kong Frederik og den Danske Bonde", 1843.
- 8) Landsarkivet for Nørrejylland G.141 nr.82. 9) Gunnar Olsen: "Træhesten, hundehullet og den spanske kappe" 1960. 10) J.Holmgård: "Fæste-bonde i Nr.Tulstrup Christen Andersens dagbog" 1976.

Nyttige har også været: Claus Bjørn: "Bonde, Herremand, Konge" 1981, Birgit Løgstrup: "Den bortforpagtede statsmagt. Godsejeren som offentlig administrator i det 18.årh." Bol og By 1985, 1, og Lotte Dombernowsky: "Slagsmaal ere nu om stunder langt sjældnere..." 1985.

MIN BARNDOM OG SKOLETID.

Min fødeby er Aalborg. Jeg er født i Knudsgade nr.8, d.17/3 1906. Ejendommen ser ud idag, som den så ud dengang, undtagen at der er kommet nye vinduer i. Der boede vi kun en kort tid, så flyttede vi til Valdemarsgade nr.11, hvor min søster Jenny er født d. 4/2 1911.

Der boede vi, indtil vi flyttede til Store Restrup.

Gaden blev min legeplads sammen med de andre børn i kvarteret. Der var heldigvis flest gode og ordentlige børn. Men der var også dårlige, de kaldtes "Gadens uvorne børn". Mine forældre formanede mig, at dem skulle jeg holde mig for god til at komme sammen med. Det overholdt jeg også, kun en gang overtrådte jeg forbudet.

På den tid var der ikke tuneller eller viadukter til togene. Når de kørte over gaden, var der bomme, der blev sænket og på den måde standsede trafikken. Det var en ældre mand, der var ledvogter, men gadens uvorne drenge var ondskabsfulde og drillesyge; de hængte dem i bomme-ne, så den gamle ledvogter måtte hale dem også. Engang overtalte de mig til, at jeg skulle prøve, de fik mig også til det men på en måde, så jeg kom temmelig højt op og var bange for at springe ned. Jeg skreg højt, og ledvogteren hørte det og kom mig til undsætning, medens gadens drenge løb hylende bort. Jeg rystede: "Han gi'r nok klø".

Men han så ganske rolig på mig med et par bedrøvede øjne og gik stille til sin post igen. Men mor, som havde set det hele, kaldte mig hjem og skammede mig godt ud og gav mig smæk i min bare mås. Men jeg tror næsten, at ledvogterens bedrøvede øjne gjorde mere ondt end mors smæk.

Men jeg fik mange gode kammerater. Der var nogle ældre damer, som havde et asyl i Poul Paghsgade, hvor de samlede kvarterets børn tre eftermiddage om ugen. Der var jeg glad for at komme. Vi legede, og de fortalte historier og engang imellem fik vi sodavand eller kakao. Det var en god måde at samle vi børn på. Jeg gik også i søndagsskole i missionshuset Tabor, der ligger lige op til handelsskolen, som har overtaget bygningen til undervisningslokaler.

Tiden går og pligten kalder. Jeg havde nået den alder, da jeg skulle i skole. En formiddag tog mor mig ved hånden og gik over til Poul Paghsgade skole. Den lå lige i nærheden, hvor vi boede. Vi gik igennem den store port, hvor jeg mange gange har stået og set ind på de mange børn som legede. Der skulle jeg nu selv til at være med. Vi gik ind i skolen og kom ind til overlæreren, som sad bag sit skrivebord med protokollen. Jeg havde fået ordre til, at jeg skulle gå hen og give ham hånden til hilsen, hvorefter mit navn blev skrevet ind.

Han sagde, hvis vi ville hilse på lærerinden, så var hun i værelse nr.5. Vi gik derind, og hun fik mit håndtryk. Hun så meget rar ud, hun hed Frøken Vinter, og hun sagde: "Så ses vi i morgen", og jeg gik fortrøstningsfuld derfra.

Næste dag skulle jeg så begynde min skolegang. Vi samledes i klasseværelset, hvor Frøken Vinter tog imod os. Vi fik vore pladser anvist. Det pudsige var, at vi skulle sidde ved en pige. Min sidekammerat hed Herdis og hun var så snakkesalig, og jeg var heller ikke mundlam. Men den anden dag, da ramlede det. Herdis havde fået et brev nipsnåle af sin bedstemor. Det var nåle, hvis hoveder havde forskellige farver, og de skulle rigtig betragtes. Vi var helt væk i dem, men med et hørte vi en rungende stemme: "Kan i to så være stille, og så kan du Bertinus gå over i krogen og stille dig". Jeg gik pligtskyldig der hen og stillede mig med ryggen ind i hjørnet, og nu havde jeg et vældigt overblik over hele klassen og til Frøken Vinter, som sad og skrev i protokollen. Men hun vendte sig og så på mig med et blik, som tydeligt viste, at jeg ikke havde stillet mig rigtig, og sagde med høj røst: "Vend dig om og læg armene over kors, læg dit hoved på armene og stå med ansigtet helt ind i hjørnet". Der stod jeg en hel time og var både træt og skamfuld. Det var det der

kaldtes at stå i skammekrog til straf for, at man havde forset sig.

Det var både første og sidste gang, jeg var i skammekrog, og Frøken Vinther og jeg blev gode venner i den korte tid, jeg gik i skole hos hende.

Men så rejste vi fra Aalborg og til Store Restrup. Som jeg før har fortalt, havde mine forældre fået en parcel fra hovedgården, hvor vi byggede et husmandsbrug. Byggeriet var ikke helt færdigt, og vi flyttede midlertidigt ind hos mine bedsteforældre i Frejlev, og jeg kom til at gå i Frejlev vestre skole til Lærer Knudsen.

C. Knudsen

grønt græs og gule engblommer langs åens kant. Det var en fryd at se.

Når vi så en sommermorgen kom løbende til skole på bare fødder, eller i stunthoser, ned ad Kirkebakke, svingende om hjørnet ind til byen, stod gamle Karen Frandsen mange gange ved gavlen af sit hus med sin bindehose og med en flok snadrende ænder omkring sig. Ænder var der mange af i Tostrup dengang.

Skolens lærer hed Bak. Han var en meget flink lærer, og han var ikke så meget for at lære udenad på remse, kun salmevers og skriftsteder skulle vi kunne. Men bibel og danmarkshistorie fortalte og forklarede han, mens han gik op og ned ad gangen mellem skolebordene.

Jeg tror, det var det, vi fik mest ud af.

Bak var også organist ved Sønderholm kirke. Det var mens man havde det gamle orgel, som sad højt i sideskibet, og havde en bælg, som skulle trædes for at kunne spille. Det var i mange år Annine Jepesen, som trådte.

Men så blev lærer Bak forflyttet til Sønderholm, hvor der var blevet en fireklasses skole og tilligemed ansat en lærerinde Frk. Vestergård.

Og vi fik en ny lærer, som hed Andersen. Det var en ung mand, der var striks, men dygtig. Han var modsat Bak, idet vi skulle lære det hele udenad.

Der var tre ting, vi var bange for, det var tampen, spanskrøret og linealen. Tampen var et tykt stykke tov, men jeg har aldrig set den i brug. Den tog sin tornerosesøvn i et hjørne i pulten. De to andre blev brugt, men vi havde nogle drenge, der var så snilde, at når de

Lærer Chr. Knudsen var et af sognets børn. Han var født i en gård i Sønderholm, som tilhørte hans forældre. Chr. Knudsen var en rar og geometlig lærer, som også tog sig meget af de små i samfundet. De kunne komme til ham og få råd og vejledning, hvis de var i tvivl om noget. Han kunne også skrive ejendomspapirer og andre sager. "Skoleblæk var ikke nær så dyrt som sagførerblæk".

Han blev forflyttet til Frejlev østre skole i samme sogn. Han havde en meget god sangstemme, og han var kirkessanger i Frejlev kirke. Jeg husker, at en af hans gamle elever fortalte mig, at når han sang, lød det som orgelmusik.

Men så blev byggeriet færdig, og vi flyttede til Restrup i vort nye hjem, og jeg kom til at gå i Tostrup skole, i den lille idylliske by Tostrup med den smukke å rislende gennem byen og heden med de blomstrende lyngbakker til den ene side og grønne enge ved den modsatte side med saftig

mærkede, nu trak det op til klø, at de fik en eller anden ting, kladdehefte eller lignende, indenfor bukserne, og slaget som ramte der gjorde ikke så ondt.

Hen på sommeren var den årlige skoleudflugt. Den gik altid til Skal plantage ved Nibe. Vi kørte med hestevogn, og hestene græssede rundt om på pladsen. Vi børn havde en 25 øre at købe for, der blev til en sukkerstang og en rød sodavand. Og så morede vi os med at lege røver og soldater indtil tiden, da vi skulle have eftermiddagskaffe i det grønne. Møllerens Marie havde bagt en lagkage, det var ikke hverdagskost dengang, og som naboer var vi inviteret med til at smage kagen.

Men ak og ve! I et ubevogtet øjeblik var der en hund, som havde gjort sig tilgode med kagen. Det var da også, som Mari' kunne sige det med en lille trumf på - en grimme køter. Men det hele endte med et godt humør, der gik ingen skår i glæden af den grund. Som Møller Laurits sagde: "Så må du bage en igen til næste år, og så må vi passe bedre på den".

Så nåede vi den årlige eksamen. Vi havde fået ordre til, at når præsten kom ind, skulle vi rejse os op. Det var Pastor Bay, som havde været her i mange år. Han var en meget gejstlig, men afholdt præst.

Præsten tog sin plads i lærerens stol. Læreren måtte stå, det var ham, der skulle eksaminere, præsten og skolekommissionen var tilhørende. Vi begyndte med en morgensalme, og så tog eksamen sin begyndelse.

Læreren spurgte, og vi skulle svare så godt vi kunne. Vi havde også regning, men vi havde ikke stil, derimod havde vi genfortælling. Læreren læste et lille stykke af en eller anden bog, og så skulle vi skrive det ned bagefter, det var med at have en god hukommelse. Endelig kom vi igennem det hele, og præsten rejste sig og takkede for den flid, vi havde lagt for dagen. Både lærer og vi børn trak et lettelsens suk, nu var det overstået for den gang.

Men nu skulle vi i Brugsen med den 25 øre, som vi havde fået med i dagens anledning til at købe brystsukker for. Brugsmanden stod bag disken og tog imod os og spurgte: "Nå, hvordan gik det så børn"? "Jo, det gik helt godt, præsten var da så vældig godt tilfreds". "Så skal i også have et stort kræmmerhus brystsukker".

Så kom tiden, da jeg skulle til at gå til præst. Det var hos Pastor Bay i Sønderholm præstegård. Præsten, som var meget afholdt i sine to sogne, underviste os i religionen på en god, letfattelig måde. Den sidste dag vi var til præst, havde præstefruen, som også var meget afholdt, dækket bord i præstens spisestue. Vi fik chokolade

Bertinus og Jenny Madsen.

og julekage, og præsten gav os et par gode ord med på vejen, og vi sang et par salmer.

Så kom konfirmationssøndag d. 11 april 1920, hvor jeg blev konfirmeret i Sønderholm kirke. Vi stod langs bænkerækkerne, pigerne ved den ene side og drengene ved den anden side. Præsten gik op imellem os og hørte os i katekismus og salmevers. Da den kirkelige handling var forbi, skulle vi så hjem til festen og gaverne. Jeg fik 40 Kr., en salmebog og en slipsenål.

Jeg ville gerne have fortsat med at gå i skole efter konfirmationen, men det skulle der jo så betales for, og det var der ikke råd til, så jeg kom til at tjene i landbruget. Her spairede jeg så op, så jeg i vinteren 1924 - 25 igen kunne komme på skolebænken. Det var på Fyns Stifts Husmandsskole ved Odense.

Bertinus Madsen.

FRA NØRHOLM I GAMLE DAGE.

Navnet "Peshvolsrende" er ret naturligt, for da Store Restrup i sin velmagt havde op til 300 køer, og ajlen dengang ikke blev opsamlet i beholdere, men løb ud i et hul, hvorfra det fortsatte i renden ud i Limfjorden.

Udtryk som: Alje, tis og urin kendte man på landet først omkring år 1900. En kone i Boelsgården, som var lidt fin på det, sagde at folke- ne kørte "uren", når de kørte alje ud. Det morede de andre beboere sig over.

Den første aljebeholder i Nørholm blev bygget på matr.nr.5 omkring århundredskiftet af murer Lars Nielsen (Gregersen) og kunne rumme 10 tusind liter. Den vestreste gård fik først beholder, da de fik gyllebeholder i 1970'erne.

Per Sloth (1877 - 1970) fortalte, at der hvor den gamle Aalborgvej skærer Hasseris å - var et vadested før der var en bro, og de skulle have hølæsset godt snøret, når de kørte hø fra engene, det nederste lag hø i vognen blev ofte vådt her. Der må være kommet en bro omkring 1890, for da Maren Eriksen (Tybo) som niårig tjente som hyrde i matr. nr.5, havde hun fået besked på, at hun ikke måtte gå ind under broen i tordenvejr, for så kunne hun blive ramt af lynet. Men under et voldsomt uvejr med regn og torden gik hun alligevel derind, og lynet slog en ko ihjel et par hundrede skridt derfra på matr.nr.6.

Per Sloth fortalte også, at der havde boet en mand på sydsiden af Lyngen i en jordhytte. Der har også boet en mand på det høje ude i kæret i matr.nr.4, han blev kaldt "Kokken". Det er sikkert ham, kommunen har haft til at jævne veje i 1895 - 96. I kæret ved siden af i matr.nr.5 boede der en kone, som blev kaldt "Hønen". Engang havde hyrdedrengene spist hendes gulerødder, det meldte hun til herredsfogeden, og drengene måtte stå til klø i Nibe. Een af drengenes husbond kørte med dem, men på hjemvejen måtte de stå op bag i vognen, for enden var for øm til at sidde på.

Harald Bang Nielsen.

BARNDOMSMINDER FRA SØNDERHOLM.

Jeg er blevet opfordret til at fortælle lidt om min barndom i Sønderholm for ca. 65 år siden, og især beskrive hvordan julen blev fejret dengang.

Først er der grund til at hæfte sig ved, hvordan Sønderholm by så ud på det tidspunkt, for det er der sikkert ikke ret mange i dag, der kan forestille sig. Byen bestod af 14 jordløse huse, 22 gårdmænd og 9 husmænd, der alle havde besætning af både heste, køer, grise og høns og mange havde desuden får. Hovedparten af gårdene og husene havde stråtag.

Mejeriet blev bygget i 1920, men af handel og håndværk fandtes kun brugsen, snedker, murer, smed og en jordemoder, og som sociale samlingssteder fandtes skolen, præstegården og forsamlingshuset.

Een af Sønderholms gamle gårde - Vestervej nr. 10, ca. 1910. I det lave her foran billede lå byens branddam: "Anderdammen" (Åendamme).

Da hovedparten af beboerne var aktive landmænd, satte dette i høj grad sit præg på landsbymiljøet fordi mange af de gøremål, som skulle være tilendebragt inden jul, i særlig grad var knyttet til landmandens liv, og til de dyr han havde i sin stald.

På dette tidspunkt var mejetærskeren ikke opfundet. Kornet sad derfor på negene i laden og skulle tærskes fra på en tærskemaskine. Da elektriciteten først kom til Sønderholm i 1923, var trækraften til tærskemaskinerne enten vindmotor, hestegang eller petroleumsmotor, mens man i de mindste landbrug anvendte plejl.

Forberedelserne til jul begyndte med, at der skulle tærskes så meget halm, at dyrene havde nok foder til efter nytår, for det var u-tænkeligt, at tærskemaskinen skulle i gang mellem jul og nytår. Der skulle også køres så mange roer ind, at man havde nok til efter nytår. Det var et temmeligt arbejdskrævende arbejde, for roerne skulle læsses med håndgreb først fra roekulen til vognen, derefter køres hjem og igen læsses med greb ind i roehuset. Juleaften fik kørerne et ekstra godt foder, da fik de hø i stedet for halm.

Jeg kan huske, vi slagtede får. Fårekødet spiste vi, men tællen, d.v.s. det fedtlag, der var på fårene, blev brugt til fremstilling af lys. Det afsmeltede fedt blev hældt i en støbegryde, der hele tiden skulle være fyldt med kogende vand, fordi fåretællen så ville fordele sig oven på vandet p.g.a. den mindre vægtfylde. En halv snes bomuldstråde blev bundet til to kosteskafter og samtidigt dyppet i den varme tælle, hvorefter de blev hængt til afkøling over et par stole. Denne procedure gentog sig, indtil lysene havde den ønskede tykkelse. Tynde lys, også kaldet væger, blev anvendt i bryggers, kælder og køkken. Tykke lys blev især anvendt til festlige lejligheder. Til helligtrekonger blev støbt et specielt tregrenet lys, som jeg syntes var meget flot.

Ølbrygningen hørte også julen til. Næsten i hvert landbohjem blev der brygget dejligt velsmagende øl, der blev serveret til risengrøden. Der var også tradition for at servere kogt øl hver julemorgen, og jeg tænker med glæde tilbage på de kolde vintermorgener, hvor vi fik lov til at smage den dejlige varme øl.

Julegrisen var der også tradition for. Den havde gennem hele sommeren gået og ædt sig tyk og fed. Slagteren var forlængst bestilt. Nogle år kom han tidligt om morgenens, inden vi børn var kommet op. Vi kunne høre grisen skrige ude i gården. Ængstelige og bange trak vi dynen op over hovedet for at dæmpe de forfærdelige skrig. Lige pludselig blev der stille - så vidste vi besked. Når vi så kom op, hang grisen fin og rengjort i vognporten. Den dag fik vi vores livret, nemlig blodpølse dyppet i varm sirup - det var et festmåltid.

Der blev også lavet grisesylte, medisterpølse, rullepølse, leverpostej og mange andre rare ting til julegilderne.

Julebagningen er nok den tradition, som alle i dag kender mest til. Mor bagte julekager, sandkage, lagkage, flere slags småkager og så selvfølgelig pebernødder i massevis.

Der var også tradition for, at vi skulle til Aalborg for at se på juleudstilling og juleudsmykning. Et vindue tiltrak i særlig grad vores opmærksomhed, for der var et mekanisk tog, som kørte gennem et vatsmykket landskab med nisser og grantræer. Den samme udsmykning hvert år og den samme begejstring for gensynet.

Når mor gjorde forberedelserne til julen som slagtning og bagnings eller lavede julepynt til juletræet eller pyntede stuerne, sang hun altid de mange herlige julesalmer og sange, som hun kunne udenad.

Spændingen og forventningerne var store, når endelig juleaften opbrandt. Middagen bestod af risengrød, flæskesteg og medisterpølse med rødkål og derefter dessert. Når vi havde spist, skulle vi børn væreude i køkkenet mens mor vaskede op. Far blev inde i stuen for at tænde lysene på juletræet, og når de hver især var færdige med deres gøremål, kaldte far på os, og døren til stuen blev åbnet. Der stod så juletræet i al sin glans, med hvide og røde lys, glaskugler, hjerter, kræmmerhuse og sukkerfigurer strålede os imøde. For os børn var det naturligvis julens højdepunkt.

Der skulle altid synges tre julesalmer, inden uddelingen af gaver begyndte. Hvad bestod gaverne så af? Ja, jeg kan huske, jeg et år fik en lille hest af træ. Den var malet brun og med hvid hale og manke. Et andet år fik jeg en æske byggeklodser af træ i forskellige farver. Jeg var meget lykkelig for disse klodser, fordi de appellerede til min fantasi, og de husse jeg byggede kunne varieres i det uendelige. Vi fik naturligvis kun én julegave, men jeg tror, vi var lige så lykkelige og taknemmelige for den ene gave, som børn er i dag, hvor de fleste får mange flere. Et år fik jeg dog to gaver. Jeg fik både en lommekniv og en lommelygte, og jeg var ovenud lykkelig. Så fik vi ellers slik, pebernødder og en halv appelsin hver.

I forhold til nutidens julegaver med fjernstyrede biler, elektriske tog m.v. kan vore gaver godt virke spartanske. Men for os børn var det en vidunderlig jul, og jeg ser tilbage på mit hjem med taknemmelighed, for det var fyldt med tryghed og omsorg.

Juledag gik vi alle sammen i kirke. Det var meget højtideligt, og næsten hver eneste hjemmehoede var mødt op.

En af de store begivenheder i julen, som vi børn med glæde så hen til var skolens juletræ. Det blev afholdt på den nuværende Sønderholm kro, som på det tidspunkt var forsamlingshus d.v.s. at byens folk i fællesskab ejede huset. Forsamlingshusets bestyrelse arrangerede juletræsfesten med indkøb af det store træ, som nåede helt til loftet og pyntningen af det. I brugsen blev indkøbt godteposer, for alle børn fik en pose med pebernødder, to stk. konfekt, to dadler, to figner og et æble, desuden var der en sukkerfigur på juletræet til hvert barn.

På skolen var ansat en lærer og en lærerinde, og disse to mennesker ledede hele festen. Vi var så mange børn, at der kunne blive 3 kredse omkring juletræet, og så sang læreren for på adskillige julesalmer, som specielt de største børn havde lært udenad i skolen før jul.

Så læste læreren en julehistorie, og endnu en salme blev sunget. Derefter var der sanglege. Det var gerne: "Jeg gik mig over sø og land", "Tornerose var et vakkert barn" og "Så går vi rundt om en enebærbusk". Træet blev nu flyttet over i et hjørne af salen, og gdr. Kristian Nielsen, Nyrup Mark spillede op til dans. Alle forældre var naturligvis med, så det var en rigtig by og familiefest, når dansen gik til "Den toppede høne", "Ritz-ratz", "Den firkantede sløjfe" og mange andre børnedanse.

Nytårsaften var også en stor begivenhed, for da skulle der laves nytårløjer. Det var en yndet sport at liste sig ind på gården for at finde deres trillebør, og så gemme den et andet sted i byen. Der blev også lavet løjer ved at binde folks yderdøre med reb, så de ikke kunne komme ud nytårmorgen, men var nødsaget til at kravle ud

af et vindue. Et andet påfund var at klatre op ad stråtaget og lægge et stykke glas over skorstenen, så der ikke længere var træk i den. Resultatet var en frygtelig røg i køkkenet og man kunne ikke gennem renselemmen se, at skorstenen var stoppet, for der var jo lys ovenud. Derfor måtte der en nærmere undersøgelse til, for at få problemet løst.

Det var også spændende at liste sig ind i folks køkken og tage deres kaffekande og hejse den op i flagstangen. Disse og mange andre påfund blev bedrevet hver nytårshaften til stor morskab for ungdommen, og med stor overbærenhed fra de voksnes side.

I min tidligste barndom så vi ikke meget til nytårsskyts. For det første havde vi næsten ingen penge at købe det for, dernæst blev vi meget stærkt advaret mod at bruge det, fordi mange af hustagene var tækket med strå, og derfor meget brandfarlige, og det havde vi respekt for.

Kælkning var også i min barndom en yndet sport. Da vi dengang gik i skole i det nuværende menighedshus, havde vi en dejlig kælkebane fra trappestenen og helt ned til brugsen. Både i frikvarterene og i fritiden var det byens samlingssted for vintersport. En anden oplevelse fra dengang var, når vi fik en kanetur. Som så mange andre havde far en ret stor kane, og når to heste blev spændt for, gik det i suspende fart hen ad vejen. Kanen blev kun brugt, når der skulle hentes mange varer i brugsen, og når vi skulle til familiefest.

Til vinterens fornøjelser hørte også skøjtning på "Anderdammen". Det var branddammen, der lå neden for Karl Olsens hus. På det tidspunkt var der altid vand i den ret store dam, der var samlingssted for byens ænder, deraf navnet "Anderdammen". I tilfælde af ildebrand, hentede byens brandmænd vand til brandsprøjten i denne dam. Brandsprøjten blev opbevaret i sprøjtehuset bag ved brugsen. Jeg kan huske når byens mænd holdt brandøvelse. De kørte med fuld fart hen til dammen og fyldte de to vandbeholdere med vand, og med fire mænd ved pumperne var der snart vand i slangerne. Strålerne sendte de efter os børn til stor morskab for alle. Ja, dengang havde Sønderholm deres egen brandsprøjte og brandmandskab.

Jeg tror den barndom vi havde for så mange år siden kom til at præge min generation meget. Vi lærte respekt, flid og nøjsomhed, men til gengæld oplevede vi en omsorg og tryghed, som vi med glæde tænker tilbage på.

Svend Stoffersen.

Sønderholm

Sønderholm set fra vest-sydvæst. Gården i forgrunden er den, der ligger på hjørnet af Nibevej og Hedevej. Bag laden, som brændte i 1909 da Villads's Kresten gik til præst, sees "Sprøjtehuset". Sønderholm kirke ses til højre og bagest i billedet oppe på "Bjerget" ses Pilehøj og Troldkirken.

BOLDSPIL OG GYMNASTIK I ST. RESTRUP 1918-20.

Det har været omkring 1918, vi fandt på at spille fodbold i Restrup. Der var en eller anden, som havde hørt eller set hvordan man gjorde, og som vidste, at en fodbold af læder med slange i og til at snøre, når der var pumpet luft i, kunne købes for 10 - 12 kroner.

Vi var 15 - 20 unge mænd, af hvem jeg husker navnene: Eskild Georgsen, Harald Bertelsen, Laurits og Anton Christensen, Per Simonsen og Back Kristensen, der oprettede en boldklub, som vi jo må have kaldt: "St. Restrup Boldklub", med formand og kasserer. Kontigentet var fastsat til 1 kr. om året. Jeg tror ikke, man førte nogen protokol eller kassebog, det var jo ikke mere end til almindelig hovedregning.

Så lejede eller lånte vi en græsmark af Kristian Pedersen til at spille på. Den var ned mod hans eng på det sted, som Harald Bertel-

sen her står ved - umiddelbart nord for ridehallen ved Restrup Kærvej.

Boldbanen fulgte nogenlunde græsmarkens størrelse. Jeg ved ikke om der fandtes regler for en banes indretning. Vi kendte dem ikke, men når målene, som bestod af to nedgravede granrafter - uden overligger, var lige brede, kunne det jo også være lige meget.

Vi kunne naturligvis ikke have banen for os selv. Om dagen gik Kr. Pedersens køer på græs, og inden vi spillede, måtte vi jo så fjerne de nyeste af kokasserne, de som ikke var blevet udtørrede forinden.

Til gengæld var der så ikke noget besvær med at klippe græs

Vi mødtes, såvidt jeg husker, onsdag eller torsdag aften, sålænge vejret var til det, til fælles adspredelse. Fornøjelser var der ikke så mange af, og det var før boldklubberne blev til balforeninger.

Turneringer, klubberne imellem, var man ikke begyndt med, men jeg husker, at vi engang blev inviteret til at spille mod Godthåb, hvor man også havde begyndt en boldklub. Jeg havde ingen cykle, og der var langt over til Godthåb, men jeg kom så med på "Stangen" på Harald Bertelsens cykle.

Hvordan kampen endte husker jeg ikke, men jeg husker tydeligt, at vi cyklede, og at farten tog overhånd nedad bakken ved Ridemands Mølle, hvor en stor kok fløj på os, så vi væltede med nogle store skrammer til følge. Men cyklen holdt, og vi kunne da cykle hjem igen.

Men så begyndte vi at dyrke gymnastik. Der var en ung håndværker Marinus Nielsen, som boede i den nordvestlige stue i Gammelsmedens hus ved Restrup Kærvej, hvor han havde lejet sig ind, og som fandt arbejde på Højskolen og hos beboerne i disse nybyggerår.

Marinus Nielsen kom og så vores boldspil og spurgte så, om vi ikke kunne tænke os at dyrke gymnastik. Han havde gymnastiklederuddannelse fra Ollerup Gymnastikhøjskole, og han ville gerne lede et karlehold og havde lov til at benytte Højskolens gymnastiksal, der var nyindrettet i den tidligere herskabsstald til køre og ridehest.

Det blev et stort hold med deltagere fra både Frejlev og Sønderholm, som det ses på det store billede fra 1920, hvor vi er sammen med pigholdet, der blev ledet af Asta Ravnholt.

Fortalt af Helge Sørensen d. 18 maj 1988.

Arne Fristrup.

Foran: ? Simonsen, Emilie (Mille) Thomsen, Johanne Langeland,
Johanne Thomsen, Eskild Georgsen.

1.ste række: Dagny , Inga Thorsen, Adda Georgsen, Stinne R
Just's Agnete, Betty Stefansen, Dagny Thorsen, ?
Helga ? , ? , Margrete ? .

2.den række: Karen Thomsen, Ingrid Buus, ? , ? , Jens Alb.s
Mary, Hilda Bertelsen, Kristine ? , Marianne Fuglsang,
Laura Thomsen, Agnes Larsen, ? , Martha Kristensen.

3.die Række: Helge Sørensen, ? , Just's ? , Kristian Larsen,
Jens Langeland, Lederen MARINUS NIELSEN, Just's Marius,
? , ? , ? .

4.de række: Albert (Buus), Per Simonsen, Karl Nørgård, ?
Back Kristensen, Thomsen (Visse); Harald Bertelsen, Karl Kris-
tensen, vilhelm Nielsen, Anker Christensen, ? Nørgård og
Thomas Thomsen.

ÅRET SOM GIK.

Året som gik har for foreningen været et tilfredsstillende år. Arkivet har også i år fået overdraget ting og sager, som er blevet sorteret og placeret, så de let kan findes frem igen. Reglerne for alle arkiver, om at sagerne ikke er tilgængelige før efter 50 år for forenings og 80 år for personarkiver, gælder også for vores arkiv, og vi foretager en bedømmelse, om sagerne kan være tilgængelige forinden, så man behøver ikke at være bange for at aflevere eller deponere i vores arkiv.

Mange har i årets løb besøgt arkivet og oplevet en hyggelig aften og genopfrisket gamle minder ved at se vores store samling af billeder.

Foredragene har været velbesøgte. I samarbejde med Sønderholm Borgerforening havde vi museumsinspektør Jens Nielsen til lysbilledfördrag om Troldkirken og andre fortidsminder omkring Sønderholm. Efter vores generalforsamling fortsatte museumsinspektør Erik Johansen sine lysbilledföredrag om livet i stenalderen på vores egn og fortalte om vores - endnu - lille beskedne samling af stenredskaber.

I forsommeren foretog vi en udflugt til Sundby - Hvorup sognehistoriske samling med pibehuset og urtehaven. Det blev i den smukke sommeraften en skøn og vellykket tur.

I efteråret har vi haft udstilling - dygtig arrangeret af Erik Nordenstoft - i Frejlev kirkecenter, hvor vi fik mange gode oplysninger om billederne.

Foreningen har mistet et af sine gode medlemmer ved Gunnar Duus død. Han var en stor og uvurderlig kilde til egnens og især Frejlevs historie. Også efter han trak sig tilbage fra bestyrelsen, var han arkivet til stor nytte. Vi skylder ham en stor tak.

Idet vi ser frem til et kulturelt frugtbart år for foreningen, siger vi tak til vores medlemmer, fordi de stadig støtter os ved at indsende kontingenget, som er en forudsætning for, at vi kan arbejde videre.

Med hilsen og tak fra bestyrelsen til alle der på en eller anden måde har støttet os.

Harald Bang Nielsen.

Adresse: Lokalhistorisk arkiv, Restrup Kærvej 16, Restrup, 9240 Nibe.

Åbningstider: Første og tredie onsdag i hver måned fra kl. 19 - 21 juli undtaget - og ellers efter aftale. Alle - også ikke medlemmer er velkommen.

Generalforsamling afholdes onsdag den 15 februar 1989 kl. 19,30 i Restrup Friskole. Derefter fortsætter museumsinspektør Erik Johansen sin beretning om livet i stenalderen på vores egn. Kaffe medbringes.

Redigeret af Arne Fristrup.

Trykt i offset hos Nibe Avis.